Peragovics Ferenc

Az ókortörténész sémája

VISSZHANG - LXV. évfolyam, 46. szám, 2021. november 19.

Mázsár László *Obi-ugorok és kanadai őslakosok* című írásához (*ÉS*, 2021/44., nov. 5.) szeretnék fűzni néhány gondolatot. A két nép esetében valóban *„érvényesült a fejlettebb bevándorló terjeszkedő népek agresszív hódító szándéka”*. Hangsúlyos különbségnek tekinthetjük ugyanakkor, hogy a hanti–manysikat egy elmaradott, feudális óriásbirodalom, az orosz kebelezte be a XVI–XVII. század fordulóján, míg Kanada őslakosait később érte el a tőkés mentalitású angol–francia gyarmatosító.

Az inuitok esetében Mázsár kifejtésében fontos szerepet kap az állami szintre emelt fajgyűlölettel párosult, gyorsan végrehajtott civilizatorikus küldetéstudat, aminek szomorú tényeire napjainkban derült fény, és amit a szerző tudatos népirtásnak, genocídiumnak nevez. Macdonald miniszterelnök 1883-as beszédéből ugyanakkor inkább a felvilágosodás eltökélt missziója árad: iskolába az eszkimó gyerekekkel, oktatni, átnevelni, beilleszteni őket a fehér ember „fejlett” világába. (Száz évvel korábban hasonló módszerekkel próbálták civilizálni a cigányságot a felvilágosult abszolutizmus hazai képviselői.) Orosz esetben ez az „átnevelési düh” később, a sztálinizmus korszakában jelentkezik. Addig a Romanovok színes szőttessé (népek börtönévé!?) fejlődő birodalmában a szibériai és a belső-ázsiai népek viszonylagos érintetlenségben élhettek, szarkasztikusan fogalmazva, biztonságos távolban az orosz ortodoxiától. Vallásukat, hagyományaikat azért tarthatták meg, mert a gyenge orosz feudálkapitalizmus nem érte el őket.

A két helyzet értelmezéséhez segítségül hívom az etnikai csoportok beilleszkedésének mátrixát, amit Komoróczy Géza vázol fel *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori keleten* (Osiris Kiadó, 1995) című könyvében. Négy esetet ír le, attól függően, hogy mekkora a vonzereje a saját kultúrának és a befogadó kultúrának. Az orosz–obi-ugor esetre én mindenképpen azt mondanám, hogy kicsi-kicsi, aminek következménye a kis szibériai népek *elszigetelődése a perifériá*n. De ne felejtsük, hogy az elszigetelt helyzet segítette is a hantikat és manysikat tradicionális hitük és életmódjuk fenntartásában! (Hasonló cipőben jár ma a Kárpát-medencei cigányság. Magyarországon és a szomszédos országokban felerősödtek az elkülönülés jelei. Vonzódás helyett kölcsönös taszítás. A kis nép bezárkózik saját, nem túl érdekes világába. A csángók esete: nincs munka, oktatás, marad a primitív vallásosság meg az alkohol. Ha a faluban egy nap több mise is van, az asszonyok mindet meghallgatják, a miseközi szüneteket a kocsmában töltik...) A vörös öltözetbe búj modernitás a XX. század első harmadában érkezett meg az Ob és Irtis tundráira. Nem nehéz rájönnünk, hogy Komoróczy sémája szerint a kanadai angol-franciák és inuitok viszonya más. Ott a nagy vonzerejű saját kultúra – a kapitalizmus buldogjai – találkozik a csekély erejű befogadó kultúrával, aminek következménye csak agresszív *gyarmatosító magatartás* lehet.

Mázsár László írásában pozitívabb színben tünteti fel az obi-ugorok helyzetét, akik előnyt kovácsoltak a sztálini időszak bentlakásos iskoláiból, és a kialakult érzékeny értelmiségi réteg ma az *autonóm beilleszkedés* igényeit megfogalmazza. Komoróczyra fordítva: megnőtt a befogadó kultúra vonzereje! El kell ismerni, hogy Oroszország nagy tapasztalatokkal rendelkezik a nemzetiségi kérdés kezelésében, még akkor is, ha Putyin szeme előtt nyilván Jegyinaja Rosszija, az egységes Oroszország víziója lebeg. Végül, a szerző nagy hangsúlyt fektet az obi-ugorok történelmének alakulásában földrajzi elhelyezkedésükre, a kereskedelmi utak távolságára, az éghajlatra stb. Érzésem szerint ezekben a kérdésekben nagy különbségek nincsenek, az inuitok ugyancsak távol éltek a civilizációtól, zord klíma alatt. Sokkal inkább a gyarmatosítók rövid és hosszú távú magatartása nyomta rá bélyegét sorsukra.

Komoróczy Géza *skhēmája* – ő így írná! – kiváló kiindulópont az etnikumok dzsungelében való

eligazodásra.